

---

*Novije akcije Trilateralne komisije
na izgradnji
alternativnog modela
NMEP-a
Kritički osvrt*

Darko Bekić

I ove je godine Trilateralna komisija nastavila izradu svojih izvještaja o najvažnijim pitanjima i aspektima međunarodnih ekonomskih i političkih odnosa.

Pažljiva analiza tih izvještaja i cjelokupne djelatnosti Komisije u pet godina njezina postojanja pokazuju da se radi o naporu usmjerenom na izgradnju novoga međunarodnog poretka, kakav odgovara promijenjenim međunarodnim uvjetima i interesima najrazvijenijih kapitalističkih zemalja, posebno SAD.

Budući da se, prema našoj ocjeni, radi o jedinom konzistentnom, alternativnom modelu NMEP-a, objektivno suprotstavljenom onome koji izgrađuju nesvrstane i ostale zemlje u razvoju, potrebno je pažljivo pratiti i analizirati aktivnosti i ciljeve Trilateralne komisije.

U ovom osvrtu nastojat ćemo kritički ispitati rezultate najnovijih istraživanja i preporuka što ih je Komisija uputila vladama svojih zemalja, proučiti odjeke što su ih izazvali i pokušati izvući stanovite pouke, relevantne za akciju nesvrstanih i »Grupe 77«.

Međutim, prije toga je potrebno ukratko podsjetiti na profil i prijašnju aktivnost Trilateralne komisije.

Osnovana je 1973. godine, kao privatna politička organizacija, sastavljena od oko 250 »vrlo utjecajnih građana različitih profila« iz Sjeverne Amerike, Zapadne Evrope i Japana.¹

Svoje ciljeve Trilateralna komisija ovako je opisala:

1. među vodećim građanima raznih struktura Zapadne Evrope, Japana i Sjeverne Amerike razviti naviku zajedničkog rješavanja zajedničkih problema;

1

W. E. Barnes ovako je opisuje: »... stvarna elita sastavljena od onih koje mnogi u Americi zovu 'vlada u sjeni'; ... šefovi biznisa, industrije, međunarodnih financi-

ja i prava«. (Vidi: Membership Gave Carter Support During Campaign, San Francisco Sunday Examiner and Chronicle, Dec., 12, 1976.)

2. izgrađivati posebne preporuke o važnim pitanjima za sve tri regije i odnosa tih regija s ostalim svijetom;

3. zainteresirati za ove preporuke sve tri regije u kojima Komisija djeluje i, gdje god je to moguće, navesti vlade da po njima postupaju.²

U stvari, rodno mjesto Trilateralne komisije bili su sukobi interesa Japana, SAD i Zapadne Evrope, što su se intenzivirali početkom 70-ih godina (Nixonova devalvacija dolara i povećanje uvoznih carina 1971, pad Bretton-Woodskog sustava, 1972), a kulminirali u vrijeme velike krize 1973—1974. Najdalekovidniji među sukobljenim magnatima pokazao se D. Rockefeller, predsjednik Chasa Manhattan Bank, koji je već u proljeće 1972. u Evropi, a zatim i u Japanu, održao niz predavanja i kontakata, nastojeći da u ime višeg, zajedničkog interesa pomiri neslaganja između najrazvijenijih kapitalističkih zemalja. Način budućeg rada dogovoren je na pripremnim sastancima u SAD i u Japanu, gdje je 1. srpnja 1973. Trilateralna komisija i službeno osnovana.

U početku je bilo zamišljeno da Komisija djeluje samo tri godine, ali je 1975. odlučeno da produži raditi do sredine 1979. Na ovogodišnjem sastanku (11. 6. do 13. 6. 1978.) u Washingtonu Komisija je, imajući na umu složenost problema što se nameću u suradnji između tri regije, odlučila produžiti svoj rad za još tri godine, do 1982.³

»Ideologija« trilateralizma osniva se na vjerovanju da tri spomenute regije čine »srž« svjetskog ekonomskog poretka. U skladu s time, Komisija smatra — ako SAD, Kanada, Evropska zajednica i Japan uspiju razviti zajednički ili, u najmanju ruku, nesuprotstavljeni pristup rješavanju najvažnijih svjetskih problema — da će prilike ne samo za njihov već i za napredak ostalog svijeta biti značajno uvećane.

Iz toga, međutim, ne treba zaključivati da je temelj trilateralizma u očuvanju sadašnjega međunarodnog ekonomskog poretka. Naprotiv, shvaćajući promijenjene okolnosti suvremenog svijeta, Komisija ističe da njezin cilj »... ne smije biti zadržavanje statusa quo, nego aranžmani koji će u napor suradnje sve više uključivati trći svijet, radi izgradnje ravnopravnijeg međunarodnog poretka«.⁴

Prema mišljenju Trilateralne komisije, obnova međunarodnog poretka bit će »proces u kojem će se morati voditi i razvijati dugotrajni pregovori«⁵ među trilateralnim, socijalističkim, zemljama u razvoju i zemljama OPEC-a.

Iz navedenog je vidljivo da je trilateralizam ideološka i organizacijska osnova izgradnje novoga međunarodnog ekonomskog poretka u kojem bi glavnu riječ trebale i dalje voditi razvijene kapitalističke zemlje. Činjenica je, međutim, da Trilateralala priznaje pluralizam interesa: globalnih,

2
Vidi: The Trilateral Commission, s.a.et 1. (umnoženo), str. 1.

3
Vidi: Trialogue, No. 13 (Winter 1976—1977, str. 16.; Trialogue, No. 17) Summer 1978, str. 2.

4
The Trilateral Commission, A Private North-American-European-Japanese Initiative on Matters of Common Concern, sine annum et loco, str. 1.

5
Ibidem, str. 1.

socijalističkih, zemalja u razvoju i zemalja OPEC-a. U odnosu prema sustavu Bretton-Woodskih sustava, koji je inzistirao na navodnoj homogenosti i jedinstvenom interesu svih zemalja svijeta, ovo je nesumnjivo napredak.

Ključ izgradnje novoga međunarodnog ekonomskog poretka za trilateraliste leži u usklađivanju makroekonomskih politika svih zemalja. Polaze od teze da ako financijski slabe zemlje pokušaju razvoj nacionalne ekonomije ostvariti individualno, to dovodi do pogoršanja platne bilance, razmjenske vrijednosti valute i — inflacije. Međutim, ako se razvoj povede u suradnji s većim i više industrijaliziranim zemljama, te opasnosti mogu se izbjeći ili, barem, ublažiti i u razvijenim i u zemljama u razvoju.⁶

Rad Trilateralne komisije odvija se na redovnim, polugodišnjim sastancima na kojima se razmatraju izvještaji posobnih radnih grupa (tzv. task-forces), koji se u međuvremenu pripremaju. Izvještaje iznose trojica »raporteur«, zaduženih za određenu temu, a na osnovi široke konzultacije članova Komisije i/ili najvećih svjetskih autoriteta za određenu problematiku. Osim izvještaja, koji su osnova »Programa rada«, Komisija organizira kratke »briefinge« posvećene hitnim problemima trilateralnog interesa. Izvještaji Komisije vrlo su sažeti i popraćeni jasnim preporukama, tako da ih državnici mogu lako proučiti, i eventualno, primijeniti. Do danas ih je objavljeno ukupno 18. Kako smo već prikazali i pokušali ocijeniti izvještaje objavljene do početka 1977,⁷ ovdje ćemo se, sasvim kratko, osvrnuti na četiri za našu temu najzanimljivija izvještaja iz tog razdoblja. U prvom trilateralisti dolaze do zaključka da je »došlo vrijeme za novu politiku i nove akcije vlada trilateralne regije u njihovim odnosima sa zemljama u razvoju«. Ističe se potreba općeg preustrojstva ekonomskih odnosa Sjever-Jug radi stvaranja pravednijeg i djelotvornijeg svjetskog ekonomskog poretka. Taj novi međunarodni poredak trebalo bi da, uz ostalo, obuhvaća i veću brigu i razvijenih i zemalja u razvoju o njihovoj rastućoj međuovisnosti, veće uvažavanje jednakih prava svih članica svjetske zajednice u skladu s međunarodnim pravom, ukidanje »interesnih sfera«, veće priznavanje različitih potreba i mogućnosti različitih zemalja u razvoju, nastojanje na suradnji, a ne na suprotstavljanju, itd. Osim toga, taj izvještaj ističe da treba odgovoriti na »očajnički zahtjev« gotovo milijarde stanovnika u 30 najnerazvijenijih i prirodnim izvorima najsiromašnijih zemalja, čije vlade ne mogu plaćati porasle troškove za naftu, hranu, umjetna gnojiva i ostale proizvode. Trilateralna komisija je u tom smislu pledirala na vlade svoga područja da skupe najmanje 3 milijarde američkih dolara radi dodatne pomoći tim zemljama.

6

Vidi: M. von N. Whitman, Carter's Trilateral Conspiracy, The Christian Science Monitor, February 7, 1977.

7

Vidi: D. Bekić, The Impact of the Trilateral Commission on the North-South Dialogue, The International Symposium »The New International Economic Order and Developing Countries«, Cavtat—Dubrovnik, 31st May — 4th June, 1973, Yugoslavia.

8

R. N. Gardner, P. H. Trezise, N. Ushiba, A Turning Point in North-South Economic Relations, the Triangle Papers: 3, The Trilateral Commission (1974), New York, str. 7.

U drugom izvještaju, također pripremljenom za raspravu pred Izvršnim komitetom Komisije u Bruxellesu (lipanj 1974), izvještači su istakli misao da multilateralni trgovinski pregovori u svjetlu Tokijske deklaracije čine »... najveću nadu na međunarodnom ekonomskom obzoru«.⁹

Taj izvještaj stoji na tome da je potrebno značajno smanjenje carina, kako radi uklanjanja zapreka svjetskoj trgovini, tako i zbog ublažavanja diskriminatornih posljedica što ih uzrokuje rastuće zapadnoevropsko područje slobodne trgovine. U izvještaju se, nadalje, ističe da bi odgovarajuća trgovinska politika SAD osigurala osnovu za uzajamno smanjivanje pretjeranih carinskih zapreka. Što se tiče trgovine poljoprivrednim sirovinama, koja se dotad često zanemarivala, Trilateralna komisija je smatrala da bi se morao postići dogovor prema kojem bi djelotvorni proizvođači imali osiguran pristup tržištima, a zemlje uvoznice dobile odgovarajuće jamstvo za buduće isporuke ključnih sirovina.

Razmotren je i problem necarinskih zapreka, a rješenje se tražilo više u izmjenama i učvršćenju međunarodnih »pravila ponašanja« nego u uklanjanju tih zapreka. Kako bi samo manji broj zemalja u razvoju mogao prihvatiti stroža pravila GATT-a, preporučeno je da se netarifni sporazumi zasnuju na uvjetnoj osnovi »najpovlaštenije nacije«. Izvozna ograničenja, prema tom izvještaju, trebala bi biti stavljena pod određeni režim — u najmanju ruku treba u GATT-u afirmirati prethodne konzultacije i načelo raspodjele nedostatnih sirovina. Također, trilateralisti su predložili da se pitanje novih obrambenih mjera protiv »štetnog« uvoza (disruptive imports' safeguards) riješi u GATT-u uvođenjem postupka posredovanja.

Trgovačkim interesima zemalja u razvoju također je posvećena stanovita pažnja, posebno ulaganjem napora da se utvrdi lista proizvoda iz zemalja u razvoju kojima bi trebalo smanjiti carinska opterećenja, poboljšati sheme općih preferencijala (GSP), te uključiti SAD i Kanadu u te sheme. Isto tako, predloženo je da se problem stabilizacije cijena sirovina iznova prouči, te da se stvore zalihe hrane za borbu protiv gladi u zemljama u razvoju.

U idućem izvještaju, onom o sirovinским pitanjima, Trilateralna komisija priznaje da bi »uzajamnost interesa svih zemalja trebala voditi novim shvaćanjima, u situaciji kad pojedine zemlje svoje nacionalne ciljeve nastoje prilagoditi rastućim izazovima i ograničenjima sve povezanije svjetske privrede«.¹⁰ Pri tome se iscrpljivanje prirodnih izvora Komisiji činilo bitnim izvorom poremećaja na tržištu sirovina. Najvažnija preporuka Komisije bila je ona o stvaranju jednoga međunarodnog informacijskog i istraživačkog centra koji bi osiguravao neovisnu stručnu obradu tekućih i budućih sirovinских problema.¹¹

9 G. C. di Paliano, P. H. Trezise, N. Ushiba, Directions for World Trade in the Nineteen-Seventies, The Triangle Papers: 4, The Trilateral Commission (1974), New York, str. 7.

10 C. E. Beigie, W. Hager, S. Sekiguchi, Seeking a New Accommodation in World Com-

modity Markets, The Triangle Papers: 10, The Trilateral Commission (1976), New York, str. V.

11 Tadašnji državni sekretar SAD H. Kissinger razvio je tu preporuku Trilateralne komisije na IV zasjedanju UNCTAD-a, u Njrobiju 1976, u prijedlogu o tzv. International

Sto se tiče stabilizacije prihoda od izvoza sirovina, Trilateralala nije išla dalje od već poznatih stavova vlada ovog područja, tj. od pokušaja da se rješenje nađe u kompenzatornom financiranju, a ne putem izravne indeksacije cijena sirovina prema cijenama industrijske robe, za što je rečeno da se temelji »na sumnjivoj logici«. Također, Trilateralala ne ostavlja nikakve sumnje u svoj stav da treba rješavati jednu po jednu sirovinu (tj. »case-by-case«) a ne zajednički, preko integralnog programa, za koji se kaže: »...Stav je ovog izvještaja da su široko zamišljeni integralni pristupi tek recepti za odugovlačenje i odgađanje u postizanju razumnog napretka u sirovinским pitanjima.«¹²

Posljednji od prijašnjih izvještaja Trilateralne komisije koji ovom prilikom želimo spomenuti bio je posvećen problemu međunarodnih savjetovanja,¹³ osobito među trilateralnim zemljama, ali se u njemu govori i o trilateralnom pristupu zemljama u razvoju.

Izvještači se slažu da je organizirati savjetovanje (consultations) sa zemljama u razvoju vrlo složen zadatak zbog »...mnoštva različitih interesa među zemljama u razvoju, njihovih međusobnih neslaganja, raznih oblika vladavine koja može biti i autoritarna i slaba, teških ekonomskih i društvenih problema, politike i stavova koji su češće motivirani vanjskim pritiscima, političkom lukavštinom i osjećajima nego promišljenim vlastitim interesima.«¹⁴

Sto se tiče »tehničke« međunarodnog sporazumijevanja, Trilateralala preporučuje svoje već prije iznesene ideje o potrebi stvaranja funkcionalnih organizacija za nastup na specijaliziranim međunarodnim skupovima posvećenima rješavanju konkretnih zadataka. U tom smislu izvještaj je smatrao da »...nova Konferencija o međunarodnoj ekonomskoj suradnji što okuplja 27 zemalja, te OECD i IAE, čini najperspektivniji savjetodavni most između bogatih i siromašnih nacija.«¹⁵ Međutim, neuspjeh pariške konferencije demantirao je trilateraliste, odnosno njihov pristup »tehničkoj« međunarodnog sporazumijevanja i dao pravo »Grupi 77«, koja se zalagala za zadržavanje međunarodnih pregovora u okvirima svjetske organizacije i njezinih specijaliziranih organizacija. Možda upravo zbog toga Trilateralala u istom izvještaju, o UNCTAD-u, tvrdi da je »... osobito nepogodan za ozbiljnu raspravu, a još više za pravo sporazumijevanje.«¹⁶

U skladu sa svojim shvaćanjem međunarodnih odnosa, Trilateralna komisija preporučila je da se kao djelotvorno sredstvo dijaloga Sjever-Jug

Resources Bank. Iako odbijena u korist prijedloga »Grupe 77« o tzv. integralnom programu sirovina, ta zamisao obnovljena je iste jeseni i na pariškoj konferenciji. (Vidi: UNCTAD TD/L. 136, International Resources Bank: draft resolution submitted by Belgium of behalf of group B; Conference on International Economic Co-operation, Commission: Raw Materials, Submitted by: United States. Subject: Description of the International Resources Bank, 26. October 1976.)

12

C. E. Beigie, W. Hager, S. Sekiguchi, ibidem, str. 26.

13

E. Ortona, J. R. Schaezel, N. Ushiba, The Problem of International Consultations, The Triangle Papers: 12, The Trilateral Commission (1976), New York.

14

Ibidem, str. 4.

15

Ibidem, str. 4.

16

Ibidem, str. 4.

iskoriste neslužbeni kontakti s ključnim ličnostima u Africi, na Srednjem istoku i u Latinskoj Americi: »...ovo bi moglo razviti međusobno razumijevanje i biti uspješan pretpregovarački alat« — kaže se u izvještaju br. 12. Osnivanje Brandtove komisije za odnose Sjever-Jug izravan je rezultat te preporuke Trilateralne komisije, ali koji tek treba da potvrdi ili opovrgne pregovaračku strategiju Trilateralne komisije.

Treba priznati da trilateralisti, zalažući se za takvu »tehniku« međunarodnog sporazumijevanja, upozoravaju kako odgovornost za njezino uspješno provođenje u praksi leži na vladama i državicima trilateralnog područja, pa ističu: »...nije ovdje riječ samo o nekoliko krutih vlada ili rukovodilaca; radi se o općoj neosjetljivosti za važnost ciljeva koji se sporazumijevanjem žele postići, odnosno o zadacima što ih nacionalnom ponašanju nameće sve veća povezanost svijeta«.17

Ako želimo dobiti vjernu sliku pravog značaja i moći Trilateralne komisije u razdoblju do posljednjih američkih izbora, odnosno do dolaska nove, Carterove administracije na vlast, treba poći od činjenice da se radilo o privatnoj organizaciji, koja je, doduše, okupljala najkrupnije i najdalekovidnije predstavnike zapadnog, posebno američkog establishmenta. Njezine preporuke imale su značajan utjecaj na vlade trilateralnog područja, ali su se one, naravno, osim preporukama trilateralista, rukovodile i stavovima biračkog tijela, »uskim« interesima nacionalnih srednjih i nižih buržoazija (ne treba li u ovome potražiti uzroke izbora »trilateralista« Raymonda Barrea za francuskog premijera, umjesto degolista Chiraca?!), zatim potrebom očuvanja socijalnog mira, stopa inflacije i zaposlenosti, pa i interesima nacionalnog ponosa i prestiža. U takvoj situaciji može se izvesti zaključak da je utjecaj Trilateralne komisije do početka 1977. na vlade svoga područja bio najveći kad je bila riječ o njihovim međusobnim intraregionalnim pitanjima, da su se vlade u pitanjima dijaloga Sjever-Jug s trilateralistima slagale kad su ovi predlagali restriktivne mjere, a nerazumijevanje i odbijanje prijedloga Trilateralne komisije slijedilo je u slučajevima kad su zapadne vlade ocjenjivale da Trilateralna komisija previše popušta i ide u susret stavovima i zahtjevima zemalja u razvoju.

Međutim, najveći je uspjeh Trilateralne komisije u borbi za izgradnju novoga međunarodnog poretka, dakako, pobjeda J. Cartera na posljednjim američkim izborima. Naime, čitava Carterova administracija praktički je popunjena američkim članovima Trilateralne komisije, a i on sam dolazi iz njezinih redova. Kako se radi o privatnoj organizaciji, Trilateralu su, radi preuzimanja funkcija u vladi, formalno morali napustiti: predsjednik Carter, potpredsjednik Mondale, državni sekretar Vance, sekretar za obranu Brown, sekretar za financije Blumenthal, savjetnik za nacionalnu obranu Brzezinsky, zamjenik državnog sekretara Christopher, ambasador SAD u UN Young i mnogi drugi, ali su se u njezin sastav vratili neki najistaknutiji članovi Fordove administracije, među kojima i bivši državni sekretar H. Kissinger.

Ako bismo, dakle, sa stajališta kadrovskih rješenja nove američke administracije, nastojali procijeniti današnji, odnosno budući utjecaj Trila-

teralne komisije, možemo, u najmanju ruku, ustvrditi da se, barem u SAD, izgubio argument o »vladi u sjeni« — Trilateralna komisija preuzela je i formalno rukovođenje najvećom ekonomskom velesilom suvremenog svijeta!

Razmotrimo kako se ta činjenica odražava na rad Komisije. Tijekom 1977. izrađena su dva izvještaja. Prvi je bio posvećen suradnji trilateralnog svijeta s »komunističkim zemljama«, odnosno mogućim pravcima i vrstama te suradnje.¹⁸

Na taj se izvještaj nećemo osvrnuti jer on ne ulazi u naš predmet ispitivanja, ali ćemo pažnju obratiti drugom izvještaju, iz 1977, posvećenom novom međunarodnom poretku.¹⁹ Izradili su ga državni podsekretar za ekonomske poslove SAD R. N. Cooper, direktor Istraživačkog instituta za padnonjemačkog Društva za vanjske poslove K. Kaiser i profesor Sveučilišta Kyoto i suradnik londonskog Instituta za strategijska istraživanja M. Kosaka.

U stvari, rad na izvještaju br. 14 potakao je još 1974. tadašnji direktor Trilateralne komisije Z. Brzezinsky, koji je zajedno s autorima razradio osnovne pravce i teze istraživanja. U međuvremenu su se zbili mnogi važni događaji, a međunarodni odnosi, pa i oni među trilateralnim zemljama prošli su niz iskušenja, tako da je izvještaj završen tek sredinom 1977. godine.

Tri »raportera« najprije su iznijela »pregled obnove međunarodnog poretka« u razdoblju od osnutka Komisije. Prema njihovoj ocjeni, u tom je vremenu osnovna značajka međunarodnih odnosa bio njihov dalji razvoj te produbljanje svekolike međuovisnosti. Istovremeno, kao oblik rješavanja međunarodnih problema prevladavao je pragmatizam u stilu »play it by ear« (»sviraj po sluhu«). Trilateralala se, nasuprot tome, zalaže za novi pristup rješavanju međunarodnih problema, osnovan na: 1. definiranju temeljnih, dugoročnih ciljeva koji će osigurati pravac akcija u daljnjih 10—20 godina; 2. izradi zbira smjernica za posebne akcije i odluke, koje će voditi računa o tekućim ograničenjima i zaprekama suradnji.

Osnovni ciljevi globalne strategije za obnovu međunarodnog poretka, prema izvještaju br. 14, jesu: 1. očuvanje svjetskog mira; 2. upravljanje svjetskom privredom; 3. doprinos ekonomskom razvoju i zadovoljavanje osnovnih ljudskih potreba i 4. unapređenje ljudskih prava. Svaka zemlja, u skladu sa svojim posebnostima, trebalo bi da radi na ostvarivanju tih ciljeva, rukovodeći se pri tome ovim smjernicama:

prvo, usvajanjem načela tzv. funkcionalizma postupnosti (Piecemeal Functionalism), prema kojem se problemi međunarodne suradnje mogu djelotvorno rješavati samo odvojeno i postupno;

drugo, usvajanjem sustava pravila i standarda na osnovi maksimalne de-

18

C. Hosoya, H. Owen, A. Shonfield, Collaboration with Communist Countries in Managing Global Problems: An Examination of the Options. The Triangle Papers: 13, The Trilateral Commission, (1977), New York, 1977.

19

R. N. Cooper, K. Kaiser, M. Kosaka, Towards a Renovated International System. The Triangle Papers: 14 (1977), The Trilateral Commission, New York, 1977.

centralizacije (Rule-Making with Decentralization), koje će pomoći da se sva pitanja brže i jednostavnije rješavaju, bez mnogo pregovaranja i centralističkih mjera;

treće, prihvaćanjem načela »gipkog sudjelovanja« (Flexible Participation) koje pretpostavlja manje grupe zemalja, okupljene oko specifičnih problema, interesa i sa sličnim pristupima njihovu rješavanju, a izbjegavanje velikih, nedjelotvornih i nekohezivnih skupova;

četvrto, prihvaćanjem »evolutivnih promjena« (Evolutionary Change), tj. ustrajnog rada na preustrojstvu i razvijanju svih međunarodnih foruma i ustanova, sa stajališta djelotvornosti, članstva, ciljeva i drugog, a u svjetlu stalnih promjena u suvremenom svijetu.

Nakon detaljne razrade tih načela i smjernica, Cooper i drugovi dali su prijedlog strategije rješavanja četiriju konkretnih međunarodnih problema, za koje smatraju zaduženim prije svega zemlje trilateralnog područja: međunarodni monetarni sustav, zaštita okoline, nacionalne, socijalne i privredne politike i mirnodopska primjena nuklearne energije.

U 1978. godini Trilateralna komisija izradila je tri nova izvještaja. U prvom se daje pregled odnosa Istok-Zapad,²⁰ u drugom se razmatraju modaliteti unapređivanja proizvodnje hrane u Južnoj i Jugoistočnoj Aziji, a u trećem se Komisija, četvrti put od svog osnutka, bavi energetsom problematikom.

Prvi izvještaj, u skladu s našom temom, zanemarujemo. Drugi izvještaj, koji su načinili direktor razvoja »Montedisona« U. Colombo, profesor Sveučilišta Chicaga D. Gale Johnson i direktor japanskog Nikko Research Centera T. Shishido, nastao je kao plod konzultacija sa širokim krugom najvećih autoriteta za prehranu i poljoprivrednu proizvodnju iz trilateralnog područja, zemalja u razvoju i međunarodnih organizacija.²¹ I ovom prilikom osnovne teze usklađene su sa stratezima trilateralizma, Z. Brzezinski i R. N. Gardnerom (sada američkim ambasadorom u Italiji), a u srpnju 1977. održan je u Manili i sastanak trilateralne radne grupe za hranu u kojoj su sudjelovali i predstavnici Indonezije, Filipina, Tajvana, Tajlanda, Indije, Bangladeša i Malezije.

Rad na izvještaju bio je, dakle, usklađen s »ideologijom« trilateralizma: bavi se ključnim svjetskim pitanjem, ali izdvojeno i konkretno, osniva se na saradnji s odabranom grupom zainteresiranih netrilateralnih zemalja, a traži rješenja koja odgovaraju interesima najrazvijenijih zemalja Zapada.

Kako je problem zahvaćen i što se preporučuje? Izvještaj polazi od činjenice da je prehrana jedan od najtežih svjetskih problema, da u Južnoj i Jugoistočnoj Aziji žive dvije trećine pothranjenog stanovništva svijeta te da je riža (72 posto ukupne prehrane tog područja) idealna poljoprivredna kultura za monsunsku regiju i ključ rješenja problema. U izvještaju zalaže

20

J. R. Azrael, R. Löwenthal, T. Nakagawa, *An Overview of East-West Relations* (1978), *The Triangle Papers*: 15, The Trilateral Commission, New York, 1978.

21

U. Colombo, D. Gale Johnson, T. Shishido, *Reducing Malnutrition in Developing Countries: Increasing Rice Production in South and Southeast Asia* (1978), *The Triangle Papers*: 16, The Trilateral Commission, New York, 1978.

se dokumentirano i na temelju razvoja radno-intenzivne proizvodnje i kapitalnih ulaganja u visini 52,6 milijarde američkih dolara, po cijenama iz 1975. godine. Prema računu Komisije, tu svotu trebale bi osigurati zainteresirane zemlje u razvoju (15 milijardi), zemlje OPEC-a (6,5 milijardi) i zemlje trilateralnog područja (32,5 milijarde).

Izvještaj Trilateralne komisije, zajedno s preporukama o potrebnim mjerama, prenesen je vladama trilateralnog područja i zainteresiranim vladama Južne i Jugoistočne Azije.

Prvima se preporučuje da povećaju namjensku pomoć za rješavanje ovog konkretnog problema, prema predloženoj dinamici i ukupno predviđenom iznosu, a drugima da nacionalnu ekonomsku politiku prilagode zahtjevima povećanja proizvodnje riže, odgovarajućim policanjem ulaganja u navodnjavanje, u istraživanja i poljoprivrednu opremu, te unapređivanjem društveno-ekonomskih odnosa na selu (agrarna reforma i napuštanje suštava najma zemlje), pomaganjem individualnih proizvođača, jačanjem tržišta riže i drugim mjerama.

Treći, noviji izvještaj Trilateralne komisije, posvećen energiji, sastavili su predsjednik Sveučilišta New York J. C. Sawhill, profesor Tokijskog sveučilišta K. Oshima i evropski sekretar Trilateralne komisije i stručnjak za energiju H. W. Maull, a u konzultacijama sudjelovalo je čak 89 istaknutih stručnjaka iz zemalja trilateralnog područja.

Polazeći od uvjerenja da razvijene industrijske zemlje, iako su se djelomično prilagodile, iz »naftnog šoka« od 1973—1974. godine nisu izvukle sve potrebne pouke, izvještači utvrđuju da u vezi s energetske problemom još vlada »zbrka«, kako u pogledu ocjene njegove prave prirode, tako i u pogledu načina njegova rješavanja. Zbog toga se u izvještaju br. 17 rješenju problema svjetske opskrbe energijom pristupa etapno, tj. kratkoročno (0—5 godina), srednjoročno (5—10 godina) i dugoročno (10—). U prvom razdoblju, a donekle i u ostalima, najvećom opasnošću smatra se iznenadno uzurpiranje ili poremećaj svjetskog tržišta naftom. U srednjem roku, uz ovaj, pojavljuje se i drugi rizik: mogućnost financijskog kraha u vezi s rastućim dugovima najslabije razvijenih zemalja, pa i novčarski slabijih razvijenih zemalja. Slom svjetskog financijskog sustava, do kojeg bi moglo doći zbog nemoći dužnika da vrate kredite podignute na račun nabave nafte, ugrozio bi, po shvaćanju trilateralista, tempo ukupnoga svjetskog privrednog rasta, pa stoga ovaj sustav treba što prije prilagoditi slabijim ekonomijama i odgoditi plaćanje nekih dugova. U dugoročnom razdoblju, smatra se, najveća opasnost nastupit će kad (i ako) svjetska proizvodnja nafte, zbog iscrpljivanja nalazišta, počne padati, pa to izazove nagli rast cijena, a zatim teške poremećaje i kaos u svjetskoj privredi. Ovo posljednje Trilateralna komisija smatra najozbiljnijom prijetnjom, pa se zalaže za izradu »usklađene energetske strategije«, kojom će se osigurati miran prijelaz na nove energetske izvore i tehnologije.

U prvom dijelu izvještaja br. 17 trilateralisti analiziraju nekoliko najnovijih prognoza o budućoj opskrbi i cijenama nafte i zaključuju, nasuprot njima, da u idućih 10—15 godina ne treba očekivati nagli i pretjerani porast cijena nafte, odnosno pad proizvodnje. Međutim, priznaju da svaka procjena podliježe vrlo velikoj dozi nesigurnosti, pa smatraju opravdanim pred-

viđanje godišnjeg rasta cijena od 2 do 5 posto, izradu hitnih planova za slučaj naglog poremećaja tržišta ili »ucjena« najvećih proizvođača nafte. Isto tako, izvještaj smatra da same trilateralne zemlje moraju izgraditi sustav međusobne suradnje u opskrbi energijom, jer bi svaki značajniji poremećaj mogao ozbiljno ugroziti njihovo savezništvo. Zemljama u razvoju također se preporučuje da obave temeljite pripreme za iznenadne slučajeve.

Zatim, izvještaj proučava mjere što su ih trilateralne vlade poduzele od 1973. do 1977, ističući da SAD, kao najveći svjetski uvoznik nafte, nisu dovoljno učinile da smanje ovisnost o uvozu, a time i svoj negativni utjecaj na svjetsku cijenu nafte, stabilnost američke privrede i tečaj dolara. Izvještači Trilateralne komisije kritični su i prema djelotvornosti i opsegu mjera što su ih poduzele zapadnoevropske zemlje. Što se tiče Japana, koji u naporima da ubrza prijelaz na nuklearnu energiju nailazi na otpor SAD, Komisija smatra da treba nastaviti dijalog između dvije zainteresirane sile i razriješiti neslaganja.

Osim mjera pojedinih vlada, izvještaj ocjenjuje i multilateralne poteze, odnosno institucionalna rješenja u borbi energetske krize: prije svega mjere za osiguranje opskrbe, za sprečavanje financijskih poteškoća nastalih poskupljenjem nafte, dijalog sa zemljama OPEC-a, ali i s ostalim zemljama u razvoju koje ne izvoze naftu, te mjere poduzete protiv širenja nuklearnog oružja. Pri tome se kao najdjelotvorniji spominje »program hitne doznake« (Emergency Allocation Program) Međunarodne agencije za energiju (IEA), pohvaljuju se neke mjere IMF-a i Svjetske banke, ali izražava sumnja da bi ti nosioci svjetskog financijskog sustava mogli podnijeti veće povećanje manjkova platnih bilanci zemalja zemalja korisnica kredita. Pariška konferencija se u pogledu energetske problematike s pravom smatra promašajem, a pohvaljuje se osnivanje Kluba nuklearnih opskrbljivača (Nuclear Suppliers Club), te uvođenje međunarodnog nadzora nuklearne reciklaže (International Nuclear Fuel Cycle Evaluation).

U preporukama u tom izvještaju trilateralisti traže zajedničku, usklađenu akciju svih zemalja svog područja i energične mjere svake vlade pojedinačno. Zahtijevaju se mjere za sva tri ključna problema: 1. osiguranje opskrbe, 2. moguću financijsku krizu i 3. usklađen prijelaz na nove energetske izvore.

Kao najhitnije mjere predlažu: 1. da se povećaju zalihe nafte u najugroženijim zemljama trilateralnog područja (Japan), 2. da se pridonese što hitnijem rješenju arapsko-izraelskog sukoba i tako stabilizira stanje na Bliskom istoku, te 3. da SAD održe »specijalni odnos« sa Saudijskom Arabijom i Iranom, najvećim opskrbljivačima nafte, »ali uz usku konzultaciju s ostalim trilateralnim vladama«.

Za rješenje srednjeročnog problema izvještaj br. 17 preporučuje da IMF ojača i preraste u glavno središte kratkoročnog financiranja platnobilančnih potreba, da se povećaju ulogi (»quotas«) u IMF, te ratificira i proširi tzv. Wittevenov fond. Nadalje, predlaže se značajno povećanje financiranja dugoročnog razvoja zemalja u razvoju uvođenjem novih mehanizama koji će omogućiti transfer sredstava OPEC-a, zatim stvaranje multilateralnog garantnog fonda za kofinanciranje, kao i zajedničko IMF-privatno financiranje. Za dugoročno rješenje energetskeg problema Trilateralala pred-

laže niz mjera od kojih mnoge treba da poduzmu pojedine zemlje: podizanje cijene nafte u svim zemljama na razinu svjetske cijene i poticanje industrije na uvođenje alternativnih izvora energije, stvaranje sustava zajedničkih i usklađenih mjera za smanjenje ovisnosti o uvozu nafte, razvijanje novih izvora energije u zemljama u razvoju (radi olakšanja pritiska na naftu iz OPEC-a), poticanje njihova unutrašnjeg ekonomskog rasta i financijske stabilnosti, itd.

Nadalje, izvještaj br. 17 traži od vlada trilateralnog područja da ukinu umjetne zapreke investicijama iz OPEC-ovih fondova na svojem području, da potiču rast proizvodnje nafte u zemljama OPEC-a, da s njima, općenito uzevši, prodube i prošire suradnju, a posebno da zajednički pomažu ostalim zemljama u razvoju. Također se zahtijeva da trilateralne zemlje što prije usklade zajednički pristup i rješavanje problema nuklearne energije, odnosno širenja nuklearne tehnologije. U tom smislu bi se sustav INFCE trebao s tehničkih aspekata proširiti i na nadzor političkih i institucionalnih aranžmana za usporavanje širenja nuklearnog oružja. Posebna važnost daje se preporuci za stvaranje međunarodne »banke goriva« i sustava registriranja ugovora o uranu, radi osiguranja urana zemljama uvoznicama. Također se predlaže međunarodni sporazum o postupku s nuklearnim otpacima i iskorištenim gorivom; a sve zemlje članice trebale bi se, nadalje, uključiti u tzv. cjelovite zaštitne mjere (Full-Scope Safeguards) prema kojima se sva nuklearna postrojenja podređuju nadzoru Međunarodne agencije za nuklearnu energiju (EAEA).

Na kraju, Trilateralna komisija preporučuje svim zemljama svog područja povećanje ulaganja u istraživanja i razvoj novih, pouzdanih i za okolinu zdravih izvora energije te povezivanje napora pojedinih zemalja radi zajedničkog istraživanja nove nuklearne tehnologije osnovane na fuziji, zatim sunčane energije i tehnike dubokomorskog bušenja.

Izvještaj Trilateralne komisije br. 17, posvećen energiji, posljednji je njezin dovršen i objavljen dokument, ali se već priprema novi izvještaj, čiji je »draft« Komisija razmatrala na plenarnom sastanku u Washingtonu u ljeto 1978. godine.²²

Postavlja se pitanje kakvo je danas mjesto Trilateralne komisije, kako se prihvaćaju njezini izvještaji i u kojoj mjeri oni predstavljaju elemente novoga međunarodnog ekonomskog poretka? Odmah treba reći da djelatnost Trilateralne komisije, otkako su na vlast u SAD stupili njezini najistaknutiji članovi, nailazi na raznorazne odzive, kako na samom trilateralnom području, tako i izvan njega.²³

Početkom 1977, kad je na tokijskom sastanku Komisija razmatrala izvještaj br. 14 o obnovi međunarodnog poretka, do izražaja je došlo nesla-

22
Radi se o izvještaju B. C. Robertsa, G. C. Lodgea i H. Okamotoa, *Continuity and Change in the Industrial Relations Systems, in Western Europe, North America and Japan*, posvećenog problemima odnosa rada i kapitala u trilateralnom području. (Vidi *Dialogue*, Summer 1978, No. 18, str. 6-7).

23
Vidi o tome: Paul A. Samuelson, *New American Imperialism?*, *Newsweek*, May 16, 1977, str. 53.; Marc Ullman, 4 ans pour changer le monde, Robert Laffont, Paris, 1977.

ganje među samim trilateralistima: japanski predstavnici oštro su se odupirali evropskim trilateralistima zbog protekcionizma i zalaganja za »podjelu svjetskog tržišta među razne države i industrije, umjesto slobodne trgovine«. ²⁴

Isto tako, japanski članovi Komisije nisu uspjeli nametnuti svoj stav u vezi sa širenjem nuklearne tehnologije jer je »zaključak Komisije bio usmjeren prije svega na usklađivanje stavova Sjeverne Amerike i Evrope, dok je stav naše zemlje bio gotovo potpuno zanemaren«. ²⁵

Na londonskom sastanku na vrhu u svibnju 1977. predsjednici ostalih zapadnih sila popustili su Carteru i Schmidtu u njihovu rigidnom stavu spram zahtjeva zemalja u razvoju. Zaključci tog sastanka o integralnom programu i drugim elementima NMEP-a, kako ih predlažu zemlje u razvoju, na Pariškoj su konferenciji, koja se u to vrijeme upravo završavala, dočekani kao hladan tuš. Londonski sastanak na vrhu tako je i udar preporukama Trilateralne komisije o poželjnoj tehnici međunarodnog pregovaranja. S druge strane, Komisija je mogla sa zadovoljstvom utvrditi da je pristup rješavanju sirovinске problematike, za koji se zalaže američko krilo Komisije, uspješno nametnut ostalim vladama trilateralnog područja.

Općenito uzevši, stoji tvrdnja da stavovi Trilateralne komisije, otkako je preuzela vlast u SAD, teže nailaze na razumijevanje u službenim krugovima Zapadne Evrope i Japana, ali, s druge strane, upravo ta činjenica, zbog realnog odnosa snaga u zapadnom bloku pridonosi uvažavanju i prihvaćanju tih preporuka.

Tako, na primjer, kad je početkom prošle godine predsjednik Carter u Parizu iznosio svoju doslovno »trilateralnu« vanjskopolitičku doktrinu, u sklopu predavanja naslovljenog »Novi dnevni red za demokraciju«, službena Zapadna Evropa već je bila daleko odmakla od stavova Komisije u mnogim pitanjima. U nekima od njih (monetarna reforma, npr.) Evropa je odlučila da preuzme inicijativu i potraži vlastita, autonomna rješenja, dok u drugima (dijalog Sjever-Jug, npr.) još prevladava utjecaj velike pregovaračke moći SAD.

Pokazuje se, dakle, da Trilateralala u ovom trenutku previše odražava stavove i interese SAD, da se njezina ideologija, nakon američkih izbora, od obnoviteljske svela na apologiju međunarodnih interesa SAD. U tom se smislu mora i jedino može razmatrati svaki izvještaj, odnosno rad Komisije na izgradnji pojedinih elemenata novoga međunarodnog ekonomskog poretka.

Takve ocjene dijele i sovjetski analitičari, koji su u novije vrijeme pokazali nešto veće zanimanje za rad i izvještaje Trilateralne komisije. Međutim, njihova, ponešto pojednostavljena, analiza u tim izvještajima ne nalazi nikakav novum, niti ih je sklona razmatrati u sklopu problema iz-

24
Japanski dnevnik »Yomiuri Shimbun« pisao je 13. siječnja 1977: »... naša zemlja čvrsto zahtijeva održavanje načela slobodne trgovine jer će bez tog načela nestati životnosti iz slobodne privrede, smanjiti će se prilike za ekonomski rast i povećanje blagostanja mnogih zemalja«.

25
Vidi: Positive Diplomacy Urged for Securing of Nuclear Fuel (Editorial), Sankei Shimbun, January 18, 1977.

gradnje novoga međunarodnog ekonomskog poretka. Zaključci sovjetskih analitičara svode se na uobičajene ocjene o »pokušaju prevladavanja međuperijalističkih proturječja« u fazi »opće krize kapitalizma«.²⁶

Kakav stav u vezi s Trilateralom treba da zauzmu nesvrstane i zemlje u razvoju?

Dosadašnja analiza pokazala je da Trilateralu suradnju sa zemljama u razvoju smatra jednim od ključnih pravaca i metoda svoga rada. To nije čudno ako se uzme u obzir da je uključivanje sirovinskih izvora i radnih potencijala zemalja u razvoju u ciklus suvremene kapitalističke privrede već daleko odmaklo, pa trilateralisti smatraju da taj odnos i dalje treba produbljivati i izgrađivati.

Za zemlje u razvoju bitno je, međutim, pitanje da li novi međunarodni ekonomski poredak, kako ga zamišlja Trilateralna komisija, pretpostavlja očuvanje stabilnosti razvijenog svijeta na račun tzv. periferije, ili će mjere što ih preporučuje Trilateralna komisija, stabilnost i ubrzanje razvoja zemalja u razvoju prihvatiti kao bitnu pretpostavku razvoja cjelokupne svjetske privrede. Površno gledajući, mjere što ih preporučuje Trilateralu idu u korist zemalja u razvoju i nema sumnje da će u njihovim redovima barem neke preporuke naići na odziv (kao izvještaj o prehrani u Aziji!).

Isto tako, čini nam se opravdanim pažljivo proučavanje tehnike interregionalnog dogovaranja, što ju je Trilateralu razvila radi usklađivanja stavova unutar svoje grupacije i, eventualno, njezino korištenje u obogaćivanju metode tzv. kolektivnog oslonca na vlastite snage zemalja u razvoju.

Naravno, najvažniji zadatak nesvrstanih i svih ostalih zemalja u razvoju jest izgradnja vlastitog modela novoga međunarodnog ekonomskog poretka koji će se po svojoj teorijskoj utemeljenosti i univerzalnosti uvaženi interesa na međunarodnim pregovaračkim forumima moći ravnopravno suočiti sa svim alternativnim modelima, pa tako i onim koji priprema Trilateralna komisija.